SEPTEMBER
Een familieroman over
twee culturen in één huis
IS JOUW
VADER EEN
MAROKKAAN?
SAMIRA
ELMAHI

SAMIRA ELMAHI

IS JOUW VADER EEN MAROKKAAN?

SEPTEMBER
UITGEVERIJ

HOOFDSTUK 1

- Begin van het einde -

Janna | 69 jaar

Ze opent één oog, en het licht doet zoveel pijn, dat het voelt als een boze indringer die haar slaap wil stelen. Vanuit de benedenverdieping klinkt een harde klap: de voordeur die dichtvalt, gevolgd door voetstappen en een stem. Die stem… Bekend en vertrouwd, en veel te dichtbij. *Ze wil dit niet.* Ze knijpt haar ogen tot smalle spleetjes, een bijna nutteloze poging om zich af te sluiten. Haar blik glijdt naar de wekker, maar de cijfers zijn een onleesbare waas. Tijd, dag, werkelijkheid, het is allemaal wazig en ver weg. De stem komt dichterbij, dringender. *Het irriteert haar*. Het kan niet anders dan dag zijn, daar is ze zeker van.

Buiten hoort ze de vrolijke stemmen van de buurjongetjes, hun schaterlachen en opgewonden kreten vullen de lucht. Af en toe wordt het geluid onderbroken door het gedempte bonzen van een bal tegen de houten schutting. *De schutting die hij neerzette.* Straks zal die bal ongetwijfeld weer in haar tuin belanden, zoals zo vaak gebeurt. Dan zullen de buurjongetjes bij haar voor de deur staan, die jongens, met blozende wangen en een schuchtere glimlach, hun ogen vol onschuld. Het is het mooiste geluid dat er bestaat: spelende kinderen. Als zorgeloosheid een stem heeft, dan is het dit geluid, van de spelende buurjongetjes die zichzelf niet eens bewust zijn van de mooie klanken die ze produceren. Het laat haar denken aan een ander tijdperk, een ander leven. Onbezorgdheid… hoelang is dat eigenlijk al geleden? Ze sluit haar ogen weer. Ze concentreert zich op het geluid van de buurjongetjes. Dat wil ze horen. Ze wil onbezorgdheid horen.

Onder haar lichaam gloeit de elektrische deken, een cocon van kunstmatige warmte. Iedereen maakt er grapjes over, haar

gewoonte om de deken altijd op de hoogste stand te zetten. Ze schrikt er al niet meer voor terug om hem zelfs 's nachts aan te laten, onder niet één maar twee dekbedden, haar eigen dekbed *en dat van hem*. Het geeft haar troost om de zijne ook te voelen, al vindt ze het vreemd hoe ze tegelijk warm en koud kan zijn. Hoe warmte je kan omarmen, maar de kou nog steeds een weg vindt naar je botten, alsof de kou daar thuishoort.

De voetstappen stoppen abrupt. Een stilte volgt. Janna glijdt terug in die aangename duisternis, naar dat 'niets' waar ze steeds naar verlangt. Slapen, rust, een vergetelheid zonder onderbreking, dat is alles wat ze wil. Ze weet wat er nu gaat komen. Zelfs op de trap met het dikke, zachte tapijt dat *hij* daar ooit zo zorgvuldig had gelegd, ook om het geluid van de trap te dempen, weet ze wat er gaat komen. Ze voelt het eerder dan ze het hoort.

'Mam! Word eens wakker.'

De woorden dreunen door de slaapkamer, luid en genadeloos. Janna opent haar ogen niet. Nee. Ze wil niet. Ze ligt zo lekker, gewikkeld in de warmte, gevangen in de schijnbare vrede van het moment en op *zijn plekje*. Als ze haar ogen gesloten houdt, zal de wereld misschien verdwijnen.

Misschien gaat ze wel weg. Ja, misschien houdt ze wel gewoon op.

'Het is half twee, mam! Lig je nu nog steeds in bed, of alweer? Laila was hier vanochtend en toen lag je ook al in bed, zei ze. 'Je moet er nu echt even uitkomen, hoor.'

De woorden bereiken haar als een verre golfslag, een breking die haar rust verstoort. Janna weet dat Samira het goed bedoelt. Altijd goed bedoeld, en alles altijd met liefde. En toch, het irriteert haar. Ze opent haar ogen, een beweging die voelt als een nederlaag. De geur die haar tegemoetkomt is rijk en vertrouwd: een mengeling van parfum en iets dat haar misselijk maakt.

Samira heeft ongetwijfeld haar koelkast en vriezer weer gevuld. Dat doen haar dochters om de beurt, week na week, met een zorgvuldigheid die ontroerend is. Haar vriezer zit vol

met eten, zorgvuldig bereid, prachtig opgemaakte bakjes met maaltijden, een echo van *hem* in elke hap. Koken, dat hadden ze van hem geleerd, met zijn geduldige handen en onuitputtelijke smaak voor leven. Janna's vingers glijden even over het dekbed terwijl ze zich herpakt.

Soms, als niemand het ziet, haalt ze die liefdevolle maaltijden uit de vriezer. Dan laat ze ze ontdooien, en spoelt ze daarna door het toilet. Niet omdat ze het niet waardeert, niet omdat ze niet weet hoe heerlijk ze zullen smaken. Maar eten, dat is gewoon een brug te ver geworden. En toch glimlacht ze altijd dankbaar als haar dochters komen. Het maakt haar altijd blij. Een schijnbare vanzelfsprekendheid die niemand in twijfel trekt. Haar dankbaarheid is niet gelogen en ze waardeert het, echt waar. Maar haar lijf weigert nog langer deel te nemen.

'Ik voel me niet lekker,' zegt ze uiteindelijk.

De woorden rollen uit haar mond, alsof ze al klaarstaan. Voorzichtig komt ze overeind, haar bewegingen traag en bedachtzaam, het voelt of ze uit een lang vergeten droom stapt. Het dekbed glijdt van haar schouders en de kou die haar begroet doet bijna pijn. Toch zet ze door, ondanks de kou. Voor haar dochter.

Op het nachtkastje staat een fotolijstje. Het glas weerspiegelt haar gezicht, een hard oordeel zonder genade. Janna staart naar de vrouw die haar aankijkt: dun, vlassig grijs haar, ingevallen wangen, een gezicht dat de strijd met de tijd verloren heeft. *Een oude kop*, denkt ze onverbiddelijk. Waar zijn de lange, gouden lokken gebleven waarmee ze ooit mannen in vervoering had gebracht, de lokken die hun hoofden deden draaien, en hun blikken hadden gevangen alsof ze niets anders zagen? Ze veegt een dwarse lok uit haar gezicht en wendt haar blik af. De schoonheid van toen voelt als een verre herinnering, iets dat niet langer bij haar hoort. Ze voelt zich niet meer mooi. Ze vindt het moeilijk om nog een reden te vinden om zich mooi te maken.

Samira's hand ligt ineens op de hare. Een warm, stil gebaar dat haar terugbrengt naar het nu. Haar dochter staat op, pakt de

badjas van het haakje naast het bed, en legt die op bed. De gele badjas. Oud, versleten, en met de sporen van een leven dat ze nooit had willen uitwissen. Het borstzakje hangt aan een paar draadjes, een trieste poging van de stof om niet helemaal los te laten. Jaren geleden was ze ermee aan een keukenkastje blijven hangen, maar de moeite om het te repareren had ze nooit genomen. De badstof is dun geworden, de kraag getekend door de vlekken van ontelbare haarverfbeurten. Janna houdt van die oude badjas, niet ondanks, maar juist *omdat* hij zo oud is. Hij is een tastbare herinnering aan betere dagen. De mouw, met die donkere vlek die ze er nooit had uitgewassen, brengt een flauwe glimlach op haar gezicht. Laila's achtste verjaardag, een kersentaart, haar eigen onhandigheid. Bakken en koken was niet waar ze in had uitgeblonken gedurende haar leven. Hoe kon het ook anders *met hem*.

Ze had de mouw te dicht bij het vuur gehouden.

'Pas toch op met die wijde mouwen, het is levensgevaarlijk,' had *hij* destijds terecht gemopperd.

Nu is zelfs die vlek een deel van haar geworden, een stille getuige van een leven vol kleine momenten die groter lijken dan ze zijn. Samira's aanwezigheid, haar zachte handen en de geur van haar parfum, vullen de kamer met een liefde die Janna niet kan benoemen, maar wel diep voelt. Ze strijkt met haar vingers over de badstof. Alles is zo oud en toch zo levend. Ze vraagt zich af of Samira ook herinneringen heeft aan de badjas. Vast niet. Zij vindt waarschijnlijk dat er een nieuwe moet komen als ze erover begint.

'Past perfect bij je gele slaapkamer,' hadden de meisjes destijds gezegd, hun ogen glinsterend van trots terwijl ze haar het cadeau overhandigden. *Hij* stond erbij, met een glimlach die net zo trots was. Het was het jaarlijkse ritueel: ontbijt op bed, kaarten met kinderlijk gekras, en een cadeau dat ze altijd samen hadden uitgezocht.

Die gele slaapkamer, met zijn warme, zonnige muren, is er al lang niet meer. Nu wordt haar slaapkamer gedomineerd

door eenvoud en rust: strak gestucte muren in zacht wit, een bed bedekt met wit linnen. Boven het hoofdeinde hangt een groot schilderij met rode rozen, weelderig en krachtig, waarmee het lijkt of ze een boodschap fluisteren die ze maar half kan verstaan. Die rozen, symbool van iets dat eens fel en levend was, komen terug in de rode sprei die het bed siert, en in de sierkussentjes die zorgvuldig over het bed zijn verdeeld. Alles aan de kamer ademt bedachtzaamheid uit, rust. Het is een mooie kamer, dat ziet ze zelf ook wel. De witte en rode accenten spelen een zwijgend spel met elkaar, als een subtiele dans. De muren zijn aangekleed met herinneringen: trouwfoto's waarop de tijd is stilgezet, babyfoto's die haar toelachen vanuit hun lijstjes. Beelden van een leven dat ooit overzichtelijk leek, een leven waarin elke dag een nieuwe belofte leek te dragen.

En daar, als een vreemde, ongenode gast, in de hoek: een groene emmer. Hij staat er al maanden, onmiskenbaar en alledaags, een vreemd element tussen het wit van de muren en de zorgvuldig gekozen rode rozen. Toch is hij er inmiddels zo ingeburgerd dat hij bijna thuishoort; zijn knalgroene kleur valt op, maar voelt tegelijk vertrouwd. Ook de emmer is inmiddels een stille getuige van alles wat hier gebeurt.

'Was je weer misselijk?' Samira's ogen glijden naar de emmer naast het bed. Haar stem is zacht, maar haar blik verraadt een mengeling van zorg en frustratie. Zonder een antwoord af te wachten reikt ze haar moeder een glas jus d'orange aan.

'Hier, drink dit even op.'

De geur van de jus dringt tot Janna door, scherp en zoet. Appelsientje. Altijd Appelsientje. Janna is nooit merkentrouw geweest, behalve als het op jus d'orange aankomt. Er staat een rij pakken in de kelder, weet ze. Ongeopend, onaangeroerd. Ze heeft ze niet meer aangeraakt sinds deze donkere dagen zijn begonnen. *Wat zullen de meiden straks met al die pakken doen?,* vraagt ze zich opeens af. *Allebei zes mee naar huis?* En tegelijkertijd denkt ze: *stop met deze gedachten.*

'Je moet wel blijven drinken, mam. En misschien moet je ge-

woon uit bed komen,' zegt Samira terwijl ze opstaat en het raam opent. Een stroom koude lucht doordringt de kamer.

Janna rilt al bij de gedachte.

'Even wat frisse lucht, even douchen, en dan lopen we samen naar het centrum,' vervolgt Samira. 'We halen wat nagellakjes bij de HEMA en dan nemen we lekker een loempiaatje.'

Een loempia. Zelfs de gedachte eraan doet Janna verlangen naar een werkelijkheid waarin haar lichaam nog goed werkte, waarin ze ergens naar kon verlangen zonder dat het pijn deed.

Opeens klinkt Samira's stem hard door de kamer. 'Mam, kom op nou, we missen hem allemaal.'

Samira's woorden trillen van iets wat ze probeert te beheersen, en voor Janna voelt het alsof een mes door haar borst snijdt, telkens als haar dochter over *hem* begint.

'Papa had dit niet gewild, mam. Hij had niet gewild dat je zo somber zou worden. Dat je in bed zou blijven liggen. Wat is er toch met je?' Samira pakt het glas van het nachtkastje en drukt het opnieuw in Janna's handen. 'Drink nou gewoon, mam.'

Janna houdt het glas vast, ze voelt de koude rand tegen haar vingers. Ze weet wat er gaat gebeuren. Eén slok zal al te veel zijn; haar lichaam zal het meteen afwijzen. Toch brengt ze het glas naar haar lippen. Voor Samira, voor die onuitgesproken wanhoop in haar ogen, neemt ze een kleine slok en zet het glas weer neer.

'Eén slok is niet genoeg, mam! Je moet drinken! Straks droog je uit.' Samira's woorden snijden scherp door de kamer, vastberaden maar breekbaar tegelijk. Om haar dochter gerust te stellen, pakt Janna het glas weer op en begint te drinken. Ze weet dat het niet goed zal vallen, toch doet ze het. Voor Samira's gemoedsrust drinkt ze het hele glas leeg. Bij de laatste slok voelt ze het alweer komen.

'De emmer, Samira. Geef de emmer,' brengt ze uit. De jus komt met dezelfde vaart weer omhoog en Janna spuugt het geluidloos uit. Het is niet eens meer pijnlijk of vies, zo makkelijk komt alles er weer uit. Het is alleen zo vermoeiend.

‘Ach, mam…’ Samira’s stem breekt. ‘Wat ben ik toch…’ Ze laat zichzelf naast Janna op het bed zakken, haar hand rust zacht op haar moeders rug.

‘Ja, meissie,’ zegt Janna uiteindelijk, met een stem die even moe is als haar lijf. ‘Ik weet dat je het goed bedoelt. Maar het is niet goed. Het gaat gewoon niet meer.’

‘Ik ga nu de huisarts bellen,’ zegt Samira, met een mengeling van vastberadenheid en ingehouden onrust.

Haar hand sluit zich stevig om haar telefoon, alsof het apparaat haar iets van controle kan teruggeven. Ze veegt snel over het scherm, haar vingers bewegen doelgericht, elke aanraking een kleine daad van verzet tegen de machteloosheid die in haar borst groeit. Met een snelle blik naar het bed controleert ze haar moeder. Janna ligt stil, haar gezicht is een landschap van vermoeidheid door de slapeloze nachten, de kou en het missen van voldoende vocht en voeding. Samira drukt het toestel tegen haar oor. Eén keer gaat hij over, dan een tweede keer. Haar vrije hand vindt het dekbed en trekt het behoedzaam omhoog, een gebaar dat ergens tussen zorgzaamheid en verstikking balanceert. Ze knikt richting het kussen. Ondertussen klinkt de stem aan de andere kant van de lijn afstandelijk en professioneel, het soort neutraliteit dat mensen hanteren wanneer ze dagelijks worden geconfronteerd met zorgen die niet van hen zijn.

‘Met Samira Elmahi,’ zegt ze, haar stem nu kalm, ingesnoerd in beleefdheden die haar haast ongeduldig maken. ‘Ik bel voor mijn moeder, een patiënt uit uw praktijk. Mevrouw Elmahi.’

Janna hoort de assistente praten, maar ze verstaat niet wat ze zegt.

Samira’s blik, een lichte frons, een minieme zucht, verraadt alles. Met een overdreven oogrol, die alleen voor zichzelf bedoeld lijkt, herpakt ze zich en antwoordt: ‘Ik ga het voor u spellen: Eduard, Leo, Marinus, Anton, Hendrik, Isaak.’ Routineus somt ze de namen op, waarbij het lijkt of ze nooit iets anders doet. Jarenlange gewenning heeft de irritatie weggesleten tot een bijna mechanisch gemak. Terwijl ze de assistente te woord

staat, werpt ze haar moeder een blik toe en knikt nogmaals uitnodigend naar het kussen. De boodschap is helder: *rust maar even, ik regel dit.*

Janna laat zich dankbaar terugzakken, haar hoofd vindt zijn vertrouwde plek. Het kussen voelt als een toevluchtsoord, zacht en vergevingsgezind. Met gesloten ogen en een zucht glijdt ze weg, terug naar de gewilde onbezorgdheid, een moment van vergeten, een wereld zonder zorgen die nooit lang genoeg blijft.

Samira | 43 jaar

Terwijl ik het dekbed weer over mijn moeder heen trek, loop ik de trap af. De telefoon geklemd tussen mijn schouder en oor, mijn vingers tastend langs de leuning. De assistente zoekt. Maar ze kan het niet vinden.

'Ik kan haar dossier niet zo snel vinden,' zegt ze. 'Mahi, zegt u?'

'Elmahi,' zeg ik, met nadruk op het begin. 'Aan elkaar vast.' Ik weet dat ze er niks aan kan doen, maar ik vind het irritant en ik wil gewoon mijn verhaal doen. Het gebeurt vaker: de 'El' in Marokkaanse namen wordt vaak los geschreven, als voorvoegsel. Wij schrijven het aan elkaar vast. Daardoor zoeken mensen soms onder de M in plaats van onder de E, en dan kunnen ze het niet vinden.

'Het is met een E, niet met een M,' zeg ik, iets te scherp.

Ik hoor haar vingers driftig over het toetsenbord gaan. Een korte stilte, alsof ze zich herpakt. Ik ga verder. 'Mijn moeder was een paar weken geleden al bij de huisarts. Ze moest steeds overgeven…'

'Wat vervelend.'

Ik negeer haar beleefde zinnetje en duw door. 'Net gaf ik haar een glas sap. Ze hield het drie seconden binnen.' Ik slik. 'Drie seconden.'

De assistente zoekt nog steeds. Ik hoor haar scrollen, typen

en zuchten. Dan: 'Wat is haar geboortedatum?'

'Vierentwintig, één, drieënvijftig.' Mijn stem is mechanisch, haast militair. 'Eduard, Leo, Marinus, Anton, Hendrik, Isaac,' spel ik er voor de tweede keer achteraan, voor de zekerheid.

'Ah! Hier heb ik haar.' Haar opluchting is bijna tastbaar, alsof ze zojuist haar fietssleutel heeft teruggevonden. 'Wat kan ik voor u doen?'

Dat zei ik toch net?

Het is vrijdag, vroeg in de middag. Te vroeg voor het weekend, te laat om nog te treuzelen. Er moet iets gebeuren. Nu. Mijn zorgen hebben zich ineens verdubbeld, als een kloppende ader in mijn slaap. De assistente tikt weer.

Wat typt ze? Over de 'el', over het sap, over de drie seconden? Soms zou een naam als De Jong zo veel eenvoudiger zijn. Dat besefte ik voor het eerst als twaalfjarig meisje, in de brugklas.

Samira | 12 jaar

'Hoe?'

Mijn maag trekt zich samen. Ze vinden het raar. Maar het is geen moeilijke naam. Geen gekke naam. Alleen geen Marjan.

'Samira,' herhaal ik, iets zachter nu.

'O, en je achternaam dan?'

Natuurlijk. Dit had ik kunnen voorspellen. En toch had ik het niet verwacht, op mijn eerste dag op de middelbare school.

'Elmahi.'

'El…? El wat?'

Ik schuif mijn nieuwe schooltas op mijn schoot en frunnik aan de rits. Niet kijken. Gewoon rustig blijven. Ik heb mijn best gedaan om er goed uit te zien vandaag. Een nieuwe broek, de trui van mijn zus, die ik straks snel terugleg voordat ze het merkt, en een bijpassende wokkel in mijn staart.

'Elmahi,' zeg ik, dit keer sneller. Ik wil het gesprek een andere

kant op duwen. 'En jij?'

'Sanne.'

Tuurlijk. Een naam die meteen goed wordt verstaan, zonder herhaling, zonder vragen.

Maar Sanne laat het er niet bij zitten.

'Je ziet er helemaal niet buitenlands uit.'

Ik glimlach ongemakkelijk en trek mijn mouwen over mijn handen. Op de basisschool vroeg niemand dit. Daar wisten ze het al. Kenden ze mijn ouders. Maar hier, op deze nieuwe school, lijkt mijn naam opeens iets vreemds, iets bijzonders. Het is nog maar de eerste ochtend en ik heb al drie keer moeten uitleggen waarom ik Samira heet en drie keer mijn achternaam moeten spellen.

Dan klinkt er een stem. *Gelukkig. Even iets anders.*

'Ik ben jullie mentor,' zegt mevrouw Visser. 'We hebben elke maandagmorgen het eerste uur mentoruur. We maken even een rondje. Iedereen zegt zijn naam, dan leren we elkaar een beetje kennen.'

Mijn hart slaat over. *Nee. Niet een rondje. Niet een rondje*. De namen glijden langs me heen. Ik hoor ze nauwelijks. En dan ben ik aan de beurt.

'Samira,' zeg ik, en houd mijn adem in.

Even gebeurt er niks. Een fractie van een seconde opluchting.

Dan kijkt mevrouw Visser op. 'Wat een exotische naam,' zegt ze met een glimlach.

Exotisch?

'Ja…' mompel ik. *Laat dit moment alsjeblieft voorbijzijn. Ga door naar de volgende.*

Maar ze stopt niet. 'Waar komt die naam vandaan?'

Mijn gezicht begint te gloeien. Iedereen kijkt. *Niet doen. Laat het.*

'Het is een Marokkaanse naam,' zeg ik, en voel hoe mijn keel strak trekt.

Ze knikt en buigt zich over haar lijst. *Nee. Nee. Nee. Niet doen*! Maar haar ogen volgen de letters.

'O, hier ben je, je hebt ook al zo'n mooie achternaam,' zegt ze dan. 'El… m… Elmahi.' Ze legt de klemtoon op de i. Verkeerd. Maar ik verbeter haar niet.

Iedereen kijkt. Ik voel de blikken prikken, het doet bijna pijn.

'Ja,' is het enige wat ik zeg.

Samira | 43 jaar

'Mevrouw? … Mevrouw?'

De stem van de assistente roept me abrupt terug. Ik knipper en staar naar de nerven in het tafelblad. *Zouden die nerven mij iets kunnen vertellen?*

'Sorry,' mompel ik.

'Ik vroeg wat ik voor u kan doen.' De assistente klinkt licht geërgerd, en ik krijg het gevoel dat ze meer tijd aan dit gesprek besteedt dan ze wil, ook al weet ik vanbinnen dat dat niet zo is.

Ik dwing mezelf tot scherpte en herhaal mijn verhaal, zorgvuldig, *elk detail kan het verschil maken.*

'Mijn moeder spuugt alles uit, echt binnen drie seconden. Net nog, een glas sap. Ze houdt niets binnen.' Mijn stem is vlak, maar ik voel de spanning in mijn kaken. 'En,' voeg ik eraan toe, 'ik wil haar vanmiddag nog meenemen naar de huisarts.'

Een korte stilte. Ik hoor het onregelmatige tikken van nagels op een toetsenbord, het geluid van iemand die zoekt en niet meteen vindt.

'Vanmiddag?' Ze pauzeert even. 'Dat wordt lastig mevrouw, het spreekuur zit eigenlijk vol.'

'Nee,' zeg ik, 'het móét vanmiddag.' Mijn eigen vastberadenheid verrast me. Maar er is geen ruimte voor twijfel. Het is vrijdag, en ik wil haar niet nóg een weekend door laten modderen. *Of is dit mijn eigen schuldgevoel?*

De assistente zucht, een geluid dat me doet denken aan een ouderwetse printer die vastloopt.

'Ik kijk even…' Weer dat getik. Ze mompelt iets onverstaanbaars, waarschijnlijk tegen zichzelf.

Ik laat mijn vingers over de nerven in de tafel glijden, op zoek naar een ritme dat mijn gedachten volgt.

'Goed,' zegt ze uiteindelijk. 'Als u om drie uur hier kunt zijn met uw moeder, dan kan de huisarts haar nog even zien.'

Opluchting en urgentie botsen in mijn borst. *Of toch schuldgevoel?*

'Dank u, dat is fijn,' zeg ik snel. Ik wil voorkomen dat ze zich bedenkt.

Als ik ophang, app ik meteen mijn zus: *we mogen om drie uur komen.* Haar antwoord komt vrijwel direct: *Ik kom er nu aan.*

Ik kijk naar de klok. Twee uur. Nog een uur. Een uur waarin ik mijn moeder uit bed moet krijgen en haar moet overtuigen dat we naar de huisarts moeten. Op het aanrecht zie ik het pak sinaasappelsap staan. *Drie seconden. Nee, dit is niet goed.* Ik sta op, giet het pak leeg in de gootsteen en loop naar boven.

Janna | 69 jaar

'Mam, word je weer wakker? We gaan naar de dokter. Laila is ook onderweg.'

Haar woorden zijn zacht, maar er zit geen twijfel in; ze weet precies wat ze wil. Janna opent haar ogen met moeite, de wereld om haar heen voelt wazig, het lijkt of de tijd aan haar voorbij is gegaan zonder haar mee te nemen.

'Is het nog steeds vrijdag?' vraagt ze, haar blik op haar dochter richtend. Ze schuift met haar voeten en zucht zacht. 'Moet je niet werken?'

Verdorie, waarom is ze nou zo warrig?

'Ja, het is vrijdag mam. Ik was er tegen half een al, weet je nog? Je hebt sinds gisterenavond geslapen. Het is nu twee uur. Kom, ik help je even met een trui. Heb je het koud?'

Janna voelt hoe Samira aan haar begint te rommelen, haar zachte handen haastig maar liefdevol. Ze verzet zich niet, ze laat het allemaal gebeuren. De meiden zullen het regelen. Dat doen ze altijd. Diep vanbinnen weet Janna dat er iets niet klopt. Haar lichaam vertelt haar een waarheid die ze niet hardop wil uitspreken. Ze is moe, maar niet gek.

Samira kleedt haar moeder aan met een efficiëntie die getuigt van gewoonte. Haar handen werken snel en behendig, alsof ze dit al honderd keer heeft gedaan. Ondertussen hoort Janna een tweede stem en ziet hoe haar oudste dochter, Laila, de kamer binnenkomt.

'Wat zei de huisarts?' vraagt Laila meteen.

Laila is zoals altijd de praktische van de twee. Waar Samira warmte en zorgzaamheid brengt, staat Laila voor dezelfde warmte, maar dan met structuur en daadkracht. Ze zijn een onafscheidelijk duo, een harmonieuze samenwerking van gevoel en verstand.

'Een gouden combi, die meiden van mij,' zegt Janna altijd met trots tegen haar vriendinnen en zussen.

'We mogen om drie uur komen,' antwoordt Samira, en. Ze richt haar blik naar haar zus.

Janna voelt een golf van dankbaarheid en weemoed tegelijk. De meisjes hebben het onder controle. Maar ergens in haar binnenste voelt ze hoe een donkere zekerheid aan haar knaagt: *dit zal niet zomaar goedkomen.*

Als Janna eindelijk aangekleed is, begeleiden haar dochters haar behoedzaam naar de auto. Samira opent de deur en helpt haar moeder voorzichtig op de passagiersstoel. Als ze de gordel van Janna vastmaakt, schenkt ze haar een speelse glimlach.

'Ik heb de verwarming alvast op standje crematorium gezet, mam,' zegt ze met een knipoog.

Het kost Janna een paar tellen, maar dan barst ze, ondanks de uitputting die haar lijf beheerst, in lachen uit. Een warme, ongecontroleerde lach die haar ribben doet protesteren, en haar hart iets lichter maakt.

'Kun je er alvast aan wennen,' voegt Samira er ondeugend en luchtig aan toe.

Die harde, zwarte humor, het kan Janna niet donker genoeg zijn. Het raakt iets in haar, iets wat zij zelf nooit heeft durven omarmen, en waar ze onuitputtelijk van geniet als het uit haar dochters mond komt.

Bij de huisarts moet Janna op de weegschaal. Haar dochters staan aan weerszijden van haar, hun ogen gericht op het cijfer dat langzaam verschijnt: 48 kilo.

'Dat is niet veel, vrouw,' zegt de huisarts, en haar ogen schieten even omhoog om Janna's reactie te peilen. Het woord *vrouw* komt zacht en geruststellend, met een persoonlijke toon. Janna vindt het fijn, daardoor heeft ze het gevoel dat ze niet slechts een patiënt is.

De huisarts pakt de telefoon die voor haar ligt en belt met haar collega in het ziekenhuis. Janna ziet het onmiskenbare spoor van bezorgdheid over het gezicht van de arts trekken, een blik die je nooit wilt zien van een arts. Een blik die alles zegt zonder woorden. Janna, die het voelt, doet haar best om het te verbergen. Ze zal niet laten merken dat ze de bezorgdheid heeft opgemerkt. Ze laat haar dochters het woord doen.

Samira vraagt wat er gaat gebeuren, Laila vraagt of het ernstig is.

De huisarts reageert kalm maar doordringend: 'Jullie mogen meteen naar het Groene Hart Ziekenhuis in Gouda.'

Janna ziet een blik tussen haar dochters, een onuitgesproken blik die tussen hen heen en weer flitst, maar ze doet alsof ze het niet doorheeft.

Terug de auto in, de kou in. Ze rijden in stilte, het geluid van de motor vult de ruimte. Normaal zou deze rit maar twintig minuten duren, maar door de drukte is het langer. Janna voelt haar ogen weer zwaar worden.

'Het is vrijdagmiddag, dus druk op de weg,' zegt Samira.

Janna voelt frustratie in elk woord, en dat geeft haar een schuldgevoel. Ze had haar middag vast anders willen doorbrengen. Ze kijkt door het raam. De weg die ze goed kent, die ze talloze keren gereden heeft, lijkt eindeloos, vol met rijen auto's, allemaal op weg naar huis, bevrijd van de werkweek. Op weg naar het weekend, naar hun vrije tijd, de zorgen die voor twee dagen van hen afvallen. Als ze toekijkt, voelt Janna zich een buitenstaander, het is net of de wereld verder draait, onbewogen door haar aanwezigheid.

Bijna een uur later zitten ze in de wachtkamer van het ziekenhuis. De stoelen zijn kil en oncomfortabel, de leuning prikt hard in haar rug. Janna valt steeds in slaap, zelfs op die plastic stoelen, haar hoofd af en toe rustend tegen de schouder van haar dochter. Wanneer ze haar ogen opent, kijkt ze traag rond. De wachtkamer is gevuld met mensen, en de tijd lijkt in deze ruimte stil te staan. In de hoek staat een koffiemachine, het elektrische geluid mengt zich met de geur van koffie en plastic. Naast de machine staat een snackautomaat met chocoladerepen en blikjes frisdrank die onterecht de belofte van comfort wekken. Aan de muur hangen posters van blije mensen die elkaar gelukkig aankijken vanuit ziekenhuisbedden. *Wat een misleidende plaatjes eigenlijk*.

Tegenover haar zit een grote, iets gezette man met zijn arm in een mitella. Hij staart in de leegte, zijn ogen een spiegel van verdriet. Zijn grijze joggingbroek heeft vlekken, de stof verraadt een leven van eenvoud en gebrek aan zorg. Janna schat dat hij ongeveer haar leeftijd is, rond de zeventig. Het is een triest gezicht om hem alleen te zien, daar in de hoek van de kamer. Heeft hij niemand die hem steunt? Niemand die ervoor zorgt dat hij in elk geval een fatsoenlijke broek aantrekt voor een doktersbezoek? *Niemand zou alleen in het ziekenhuis moeten zijn*, denkt ze. Zijzelf heeft aan beide kanten een dochter. De meiden zitten naast haar, ze eten een saucijzenbroodje.

'Flauw en zoutloos,' zegt Laila ontvreden, en ze inspecteert

haar broodje.

'Hoor je nou wat Laila over je zegt, mam?' vraagt Samira met die ondeugende lach. Ondanks de extreme vermoeidheid die haar lichaam zwaar maakt, barst Janna opnieuw in lachen uit. Het is een zachte lach, die even voelt als een zonnestraal op een grauwe middag.

'We blijven lachen, hè mam?' zegt Samira terwijl ze een kus op Janna's wang drukt, vol zorg en liefde. Het bezorgt Janna een brok in haar keel, dat kleine, onzichtbare deeltje van haar dat zich altijd verstopt als de meisjes liefde geven die ze zelf niet zo goed kan uiten.

Op dat moment komt er een vrouw de wachtkamer binnen. Haar verschijning trekt meteen Janna's aandacht. De vrouw heeft een Arabische achtergrond, te zien aan haar kleding. Ze draagt een lichtbruine overjas en een donkere hoofddoek die zorgvuldig over haar hoofd en schouders is gedrapeerd. Het geheel is harmonieus, de kleuren mooi op elkaar afgestemd. Janna voelt meteen bewondering voor de vrouw. Al zolang ze zich kan herinneren, raakt het haar om vrouwen te zien die zich zo kleden, met een vanzelfsprekende waardigheid die ze herkent.

'Dat vind je mooi, hè mam?' fluistert Laila, haar blik gericht op de vrouw.

'Ja, dat is een *khimar* die ze draagt,' antwoordt Janna.

'Hoe ziek je ook bent, je blijft ons onderwijzen, hè?' zegt Laila met een lichte stem, maar er zit een glimlach achter die Janna niet had verwacht. Ze geeft haar dochter een knik, haar vermoeidheid is tijdelijk vergeten door de lichtheid van het moment.

'Papa had haar een pinguïn genoemd,' fluistert Samira, haar hand voor haar mond als een kind dat een geheimpje verklapt.

'Hou op! Ik wil niet dat je dat zegt!' zegt Janna streng, maar haar stem trilt door de herinnering aan haar man. Ze weet dat Samira gelijk heeft. Hij heeft dat soort woorden vaker gezegd, woorden die bij haar altijd een onbehaaglijk gevoel opriepen. Het waren opmerkingen die Janna nooit goedkeurde, en ze cor-

rigeerde hem keer op keer. Ze vond het ondoordachte, bijna domme uitspraken. Diep vanbinnen wist ze dat er meer achter schuilde - zijn manier om zijn ongemak te uiten, een poging om te beschermen. Een eigenaardige en tegelijkertijd harteloze benadering.

'Ik wilde ook niet dat papa zulke dingen zei,' vervolgt ze streng. 'Bovendien, mijn eerste cadeau van papa was een prachtige *khimar*.' Haar stem draagt een vleugje trots, omdat die herinnering een gekoesterd deel van haar identiteit is, levend door de tijd heen.

Op hetzelfde moment gaat aan de andere kant van de wachtkamer een deur open.

'Mevrouw Elmahi?'

De verpleegkundige kijkt de ruimte rond, haar ogen scannend. Janna en haar dochters weten precies wat er gaat komen. Het is altijd hetzelfde.

'Daar gaan we weer,' fluistert Laila met een zucht van herkenning.

Samira grinnikt zachtjes en buigt zich even naar haar moeder en zus.

'Even wachten, dit vind ik altijd leuk.'

De verpleegkundige fronst even en zet een stap naar voren, haar blik gericht op de Arabisch-uitziende vrouw die zojuist de wachtkamer is binnengekomen. Ze aarzelt niet, gaat recht voor deze vrouw staan en spreekt haar aan, met de overtuiging van iemand die denkt iets zeker te weten.

'Mevrouw Elmahi?' vraagt ze nogmaals, luid en duidelijk.

De vrouw kijkt op, zichtbaar verrast, en schudt haar hoofd. Een schuchtere glimlach speelt even om haar lippen. Zo'n lachje dat duidelijk maakt dat ze niet goed weet hoe ze moet reageren.

De verpleegkundige trekt haar wenkbrauwen op, onzeker door het onverwachte antwoord en kijkt de wachtkamer rond. Dan gaat haar blik nog eens naar de vrouw, alsof ze haar zich anders had voorgesteld, maar besluit dat ze zich misschien heeft vergist in de uitspraak van haar naam. Ze herhaalt, dit keer iets

nadrukkelijker: 'Mevrouw Elmahi?'

De vrouw schudt wederom haar hoofd. Ze werpt een snelle blik op de andere mensen in de wachtkamer, alsof ze hulp zoekt.

Janna schraapt haar keel, maar voordat ze iets kan zeggen, staat Samira resoluut op. Haar ogen fonkelen speels, maar haar stem is vastberaden als ze zegt: 'Dat zijn wij.'

De verpleegkundige draait zich met een ruk om, haar wangen kleuren licht. Ze kijkt Samira en Laila aan.

'O… excuseer,' mompelt ze gehaast.

Laila schudt glimlachend haar hoofd. 'Maakt niet uit, we zijn het gewend.'

Samira lacht naar haar zus en wendt zich tot de verpleegkundige: 'We zien eruit als de familie Jansen, maar we zijn écht de familie Elmahi. Kom, mam!'

De verpleegkundige probeert haar verwarring te verbergen, maar het lukt niet helemaal. Ze wijst uitnodigend en ongemakkelijk naar de deur.

'Die kant op, de arts komt zo bij jullie.'

Janna verlangt ernaar om in het bed te liggen dat ze in de ruimte ziet staan en zich gewoon in slaap te laten vallen, maar ze durft het niet voor te stellen. De moeheid in haar lichaam is niet in woorden te vangen. Het is een uitputting die van haar kruin tot haar tenen trekt, ze heeft het gevoel dat haar hele wezen zich uitstrekt om zich aan de vermoeidheid over te geven. Telkens wanneer ze even stil zit, zakken haar ogen dicht, als een sluimering die ze niet kan ontwijken. Als ze weer wakker wordt, is het gevoel altijd hetzelfde, of het nu tien seconden later is of tien uur.

Ze heeft het zich allemaal zo anders voorgesteld. Er is nog zoveel wat ze wil doen, zoveel wat ze nog móet doen. Ze heeft geen tijd om ziek te zijn, zeker niet nu. Ze is nu een jaar alleen, en sindsdien is haar enige gezelschap haar eigen ziekelijke lijf. Ze hoopt dat er snel iets komt, iets dat haar weer zal oplappen, maar diep vanbinnen weet ze, *voelt ze* dat het niet goed zit.

'U mag hier even komen liggen, mevrouw,' klinkt het opeens.

Een dame in een witte jas staat naast haar, de jas lijkt een

belofte van duidelijkheid. Janna hoopt tenminste dat het een arts is, iemand die de raadselachtige symptomen eindelijk zal kunnen verklaren, ook voor haar dochters. Ze voelt zich schuldig dat ze hen weer met haar zorgen heeft opgescheept en ze uit hun eigen leven heeft gehaald.

De uren daarna zijn een waas. Onderzoeken, wachten en slapen. Wanneer ze wakker wordt, vertelt Samira dat ze naar een verpleegafdeling gaat. Janna hoort haar dochter iets mompelen over vrijdag, maar de woorden bereiken haar amper. Ze wordt in het bed naar een andere ruimte gereden, de vermoeidheid nog steeds zwaar op haar lichaam.

Twee verpleegkundigen duwen haar bed de lift in. Haar lichaam ligt stil, als een passagier op een rit die niet haar eigen keuze is. Het voelt vreemd, en tegelijkertijd ook geruststellend, om verzorgd te worden. Janna beseft dat het iets is wat ze haar hele leven heeft gekend, terwijl ze het nooit hardop heeft uitgesproken. Sinds haar man overleden is, heeft ze geleerd dat ze van veel dingen houdt, maar dat voor zichzelf zorgen altijd moeilijk zal blijven. Het is niet dat ze het niet probeert, maar ze is altijd omringd geweest door mensen die voor zorgden. *Vooral hij.*

Haar gedachten worden onderbroken wanneer een nieuw bed de kamer in wordt gereden. Daarin ligt de vrouw die ze eerder in de wachtkamer heeft gezien, de gesluierde vrouw in de *khimar.* De fascinatie die ze voor haar voelt, gaat verder dan gewone interesse. Janna weet dat deze vrouw het niet makkelijk heeft in de samenleving. Als kind al had ze een diepe interesse in andere culturen, landen en geloofsovertuigingen. Het heeft haar haar hele leven mateloos geboeid.

Ze wil altijd in gesprek gaan met mensen die een andere achtergrond hebben dan zijzelf. Tot ergernis van haar gezin soms, maar daar heeft ze zich nooit iets van aangetrokken. Voor Janna heeft elke religie, elk geloof en elke cultuur iets moois, een verhaal dat het waard is om gehoord te worden. En ze is gek op verhalen. De vrouw doet haar denken aan haar eigen verleden,

aan het moment waarop ze als zeventienjarig meisje verliefd werd. Een liefde die haar leven voorgoed veranderd heeft. Het gaf haar kracht, maar confronteerde haar ook met vooroordelen en strijd. Haar dochters weten niet eens de helft van wat ze in die tijd heeft meegemaakt, hoe intens het was. Toch kijkt Janna met veel warmte terug op die periode. Het heeft haar gevormd tot de persoon die ze nu is. En het heeft haar gezin gevormd tot wat het nu is.

Ze heeft geleerd over de diepte van een ander geloof, en vooral over cultuur. Misschien meer dan veel andere mensen van haar leeftijd. Janna kijkt naar de vrouw in het bed naast haar en zegt zachtjes: *'Amek?'*

De vrouw glimlacht zwak, haar ogen gevuld met begrip.

'Alhamdulillah,' antwoordt ze.

'Dank aan God,' vertaalt Janna, als haar dochters elkaar aankijken. *Rollen ze nu met hun ogen?* Janna heeft er maling aan. Op dit moment voelt ze zich verbonden met iets groters dan haar eigen vermoeidheid. Ze leunt achterover in haar bed en sluit haar ogen. De slaap overmant haar. Alweer. En in haar dromen is ze weer zeventien, jong, naïef en boordevol passie, hoop en met haar hart op de juiste plek. Terwijl ze zich nestelt in haar bed, volgt ze de bewegingen van de vrouw naast haar, die zich ook onder de dekens wikkelt. De gordijnen rondom haar bed worden dichtgetrokken.

Janna sluit haar ogen en omarmt de rust van het moment. Haar gedachten dwalen af naar de late jaren zestig, naar haar eerste werkdag. Want die eerste werkdag, die had alles veranderd.

Janna | 17 jaar

'We moeten nu echt gaan!' roept Sara vanuit de keuken. Boven, in hun gedeelde slaapkamer, borstelt Janna haar lange, blonde haren. In de spiegel vangt ze een glimp op van de vroege ochtend-